

De uitstraling van Caspar van Wittel

Bart van Steenbergen

De ingang van de Canal Grande met de Santa Maria della Salute-kerk door Caspar van Wittel

www.vanvitelli.nl

Wat voor invloed heeft Caspar van Wittel gehad op anderen? Heeft hij school gemaakt en zo ja, in welke zin? Hoe populair is hij tegenwoordig, wat doen zijn werken op de kunstmarkt? Hoe belangrijk is hij eigenlijk in vergelijking met zijn tijdgenoten?

De uitstraling en artistieke betekenis van Caspar van Wittel

In tegenstelling tot zijn zoon, de architect Luigi, die een hele reeks van later bekend geworden jonge architecten om zich heen verzamelde, heeft Caspar voor zover bekend geen echte leerlingen gehad.

Wel wordt hij gezien als de grondlegger van die nieuwe stroming in de Italiaanse schilderkunst die als het Vedutisme wordt aangeduid en dat duidt op schilderijen van stadsgezichten (veduten).

Tot die stroming behoren schilders als Guardi, Carlevarijs en Bellotto, maar verreweg de bekendste is de Venetiaan Canaletto, een veertig jaar jongere tijdgenoot van Caspar, die uiteindelijk de grote lieveling is geworden van de kunstminnende Italianen en die onze Amersfoorter wat opzij heeft geduwd.

De vraag is nu was Van Wittel alleen maar een voorloper, of heeft hij ook aantoonbare invloed gehad op het werk van de latere vedute-schilders?

Nu is het aantonen van artistieke invloeden altijd een hachelijke zaak, maar we willen hier toch een poging wagen en ons daarbij beperken tot die op Canaletto, die eigenlijk Zuanne Antonio Canal heet (Canaletto betekent 'kleine Canal' en daarmee onderscheidde hij zich van zijn vader die ook schilder was).

Tot voor kort werd deze invloed als zeer minimaal afgedaan. Dat heeft er mee te maken dat het voor het gevoel van eigenwaarde van de Italianen niet zo plezierig is te moeten toegeven dat het Vedutisme in feite een importproduct is, naar Italië gebracht door een buitenlander.

Daar kwam nog iets anders bij, Italianen hadden het in die tijd, in tegenstelling tot de Nederlanders niet zo op technische hulpmiddelen in de schilderkunst.

We weten echter dat zowel Caspar van Wittel als (mogelijk door hem beïnvloed) Canaletto gebruik maakten van de camera obscura.

Daarin waren beide schilders uniek in hun tijd en gingen ze tegen de toen heersende mores in.

Ze werden daar zelfs een beetje voor gestraft, want niet alleen Caspar, maar ook Canaletto werd pas op late leeftijd, toen men er echt niet meer omheen kon, toegelaten tot de Accademia di San Luca.

De ingang van de Canal Grande met de Santa Maria della Salute-kerk door Canaletto

Er zijn echter ook aanwijzingen die op een meer inhoudelijke beïnvloeding wijzen. Zo schreef een tijdgenoot over Canaletto: hij werkt op de manier van Van Vytel. (In die tijd werden namen nogal eens verhaspeld, maar het is duidelijk dat hier Van Wittel bedoeld is).

3

Van Canaletto is bekend dat hij voortkomt uit een familie van decorschilders en dat hij zelf ook in die traditie schilderde tot hij zich toen hij begin twintig was, van zijn familie losmaakte en zich op het schilderen van veduten ging richten. In die overgangstijd verbleef hij in Rome, waar Van Wittel toen verreweg de belangrijkste vedute-schilder was. Recent onderzoek wijst uit dat ze een aantal gemeenschappelijke connecties hadden in die stad en daarom ligt het voor de hand dat beide schilders elkaar toen hebben leren kennen en verder is het aannemelijk dat het Van Wittel is geweest die Canaletto op het idee gebracht heeft om stadsgezichten te gaan schilderen en ook om daarvoor een modern hulpmiddel als de camera obscura te gebruiken.

Dan de vraag naar de (huidige) waarde van Van Wittel.

Hoewel het natuurlijk niet alles zegt is een belangrijke indicator hiervoor de prijs die voor iemands schilderijen betaald worden op de grote veilingen van met name Sotheby en op de vraagprijs tijdens een belangrijke kunstmarkt als de jaarlijkse TEFAF in Maastricht.

De prijs van een schilderij wordt in eerste instantie bepaald door de mate van beroemdheid van de schilder, maar daarnaast spelen ook andere factoren een rol.

Een groot oeuvre en het in particulier bezit ervan zijn gelden als prijsdrukkend, want musea verkopen hun schilderijen bijna nooit.

Deze twee factoren werken voor Van Wittel prijsverlagend.

Hij heeft wel vijfhonderd schilderijen gemaakt en ook nog eens een even groot aantal tekeningen. Verder is het grootste deel van zijn werk nog steeds in particuliere handen en het verschijnt dan ook regelmatig op de kunstmarkten en -veilingen.

Dit neemt niet weg dat de schilderijen van Van Wittel astronomische bedragen opbrengen. Op de TEFAF, de grote kunstbeurs in Maastricht van 2008 waren vier Van Wittels in de aanbieding voor gemiddeld twee en een half miljoen Euro per stuk. Een paar jaar geleden werd op een veiling van Sotheby een Van Wittel aangeboden die in zeer slechte staat verkeerde voor een richtprijs van tussen de 150 000 en 200 000 dollar. De koper heeft er uiteindelijk anderhalf miljoen dollar voor op tafel gelegd.

De belangrijkste indicator voor de betekenis van een kunstenaar is uiteindelijk de aandacht die hij of zij krijgt in de kunstliteratuur

Hoe ligt dat nu met Van Wittel in Italië?

Ik neem als indicator het kunstboek 'Il Seicento', dat een overzicht geeft van de Europese kunst in de 17^e eeuw. Dit is een publicatie van Electa, de belangrijkste uitgever van kunstboeken voor een groot publiek in Italië.

Il Seicento is zo'n dikke kunstpocket en onderdeel van een serie over Europese schilder- en beeldhouwkunst door de eeuwen. Het grootste deel, ruim tweehonderd pagina's gaat over de verschillende kunststromingen in de belangrijkste Europese landen en steden van die eeuw.

Daarnaast is er nog ruimte van ongeveer 150 pagina's voor de bespreking van afzonderlijke kunstenaars.

Dat moeten moeilijke afwegingen geweest zijn voor de redactie. Hoeveel kunstenaars moeten er opgenomen worden en hoeveel ruimte krijgt ieder van hen afzonderlijk?

Het resultaat is dat ongeveer zestig kunstenaars (bijna allemaal schilders en een enkele beeldhouwer) behandeld worden.

Er is natuurlijk sprake van een beetje Italiaans chauvinisme; dat land krijgt 18 kunstenaars in dit boek, maar Nederland komt er met 15 schilders redelijk goed af, al hadden wij waarschijnlijk de verhouding omgekeerd willen zien.

Dan de hoeveelheid pagina's per kunstenaar. Het is duidelijk (en terecht) dat Rembrandt gezien wordt als de grootste Europese kunstenaar van de 17^e eeuw. Hij krijgt als enige zes pagina's in dit boek, gevolgd door Jan Vermeer en Caravaggio met ieder vijf.

Wat de Nederlanders betreft krijgt een aantal van hen vervolgens twee pagina's, waaronder Frans Hals, Jan Steen, Jacob van Ruysdael, Pieter de Hooch en dan is er nog een batterij Nederlandse schilders die het met één pagina moet doen zoals Paulus Potter en Pieter Saenredam.

De hamvraag is nu natuurlijk hoe het in deze staat met onze Caspar van Wittel. Welnu, deze krijgt in dit boek niet minder dan drie volle pagina's, waarmee hij in Italiaanse ogen de derde plaats bezet onder de Nederlandse schilders uit de Gouden Eeuw en dus vóór Frans Hals en Jan Steen om over de anderen maar te zwijgen.

Daarbij is het overigens niet zo, dat hier van een soort misplaatst chauvinisme sprake is door hem als Italiaan in te lijven. Caspar van Wittel wordt in dit boek met zijn Nederlandse naam genoemd (en dus niet als Gaspare Vanvitelli) en bij de aanduiding 'scuola nazionale' staat uitdrukkelijk: Olandese.

Dan tenslotte nog de vraag welke plaats hij inneemt in het geheel van 17^e eeuwse Europese schilders.

In dit boek is hij ex aequo zevende, samen met o.a. de Italiaanse beeldhouwer Bernini en de Belgische schilder Anthony van Dijck.

Caspar van Wittel moet natuurlijk grootheden als de genoemde Rembrandt, Vermeer en Caravaggio, maar ook Rubens en Velazquez vóór laten gaan, maar hij komt direct daarna.

Uit het voorafgaande is hopelijk duidelijk geworden dat, wanneer over een paar jaar een grote Van Wittel tentoonstelling in zijn geboortestad Amersfoort geopend wordt, we kunnen spreken van een manifestatie van Europese betekenis.

De oude waterval te Anniene, Tivoli, Caspar van Wittel

